

Isabel Morgan

Isabel Morgan: Polioaren aurkako borroka

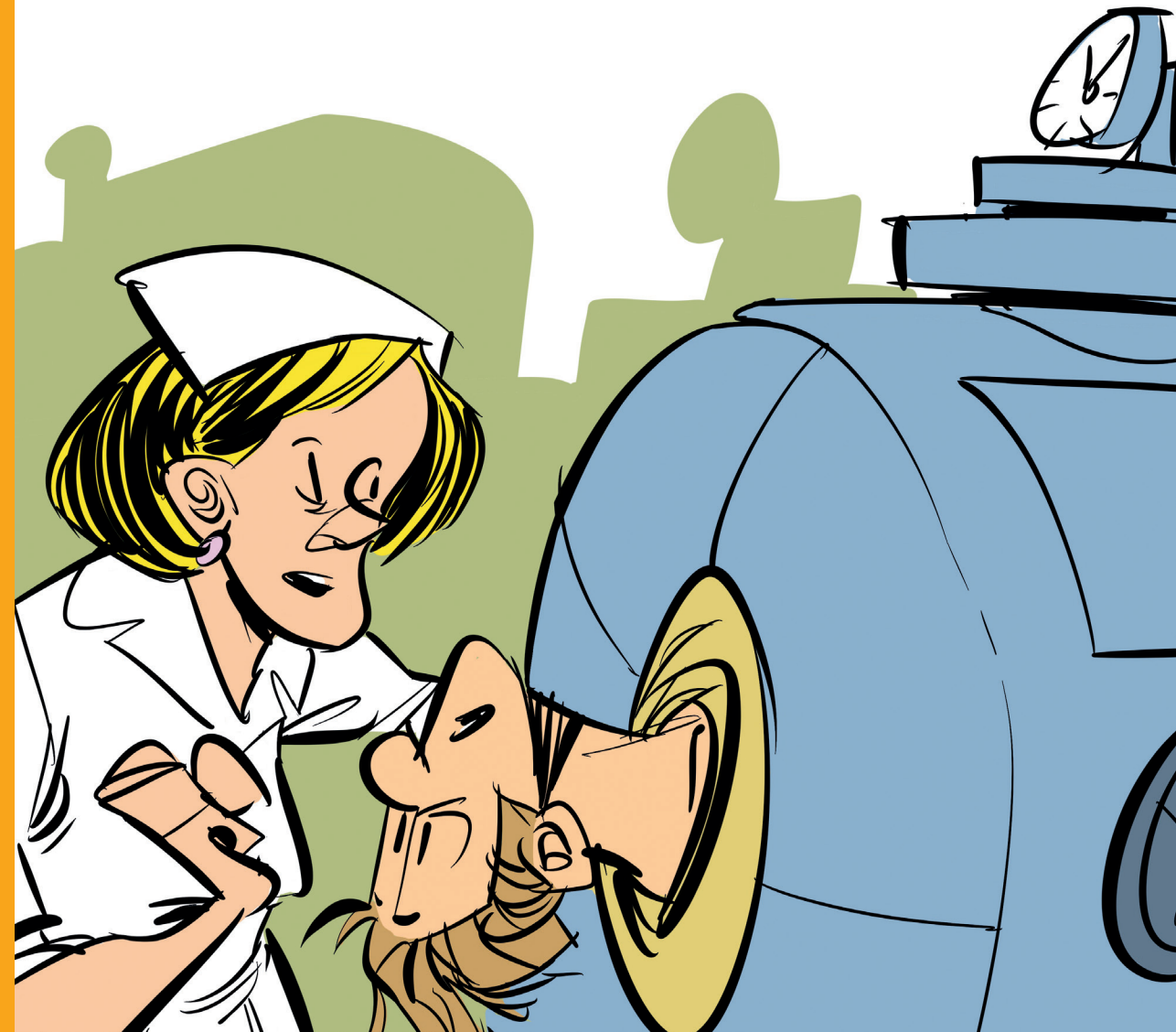
Poliomielitisa, polio ere deitua, gaixotasun infekziosoa da, eta epidemiak eragin ditu aspaldiko mendeetatik. Birus batek eragiten du, nerbio-sistema hartzen du eta ondorio deformatzaileak eta baliogabetzaileak ditu.

Arnasketako giharrak geldiarazi eta heriotza eragin dezake. Polioak edozein adini eragin diezaiolke, baina askoz larriagoa da bost urtetik beherako haurretan.

Poliomielitisa izan da XX. mendean gehien hedatu zen gaixotasunetako bat, HIESa agertu arte. 50eko hamarkadaren erdialdean, polio-epidemia handiak izan ziren munduan zehar. Espainian 20.000 kaltetu baino gehiago izan ziren.

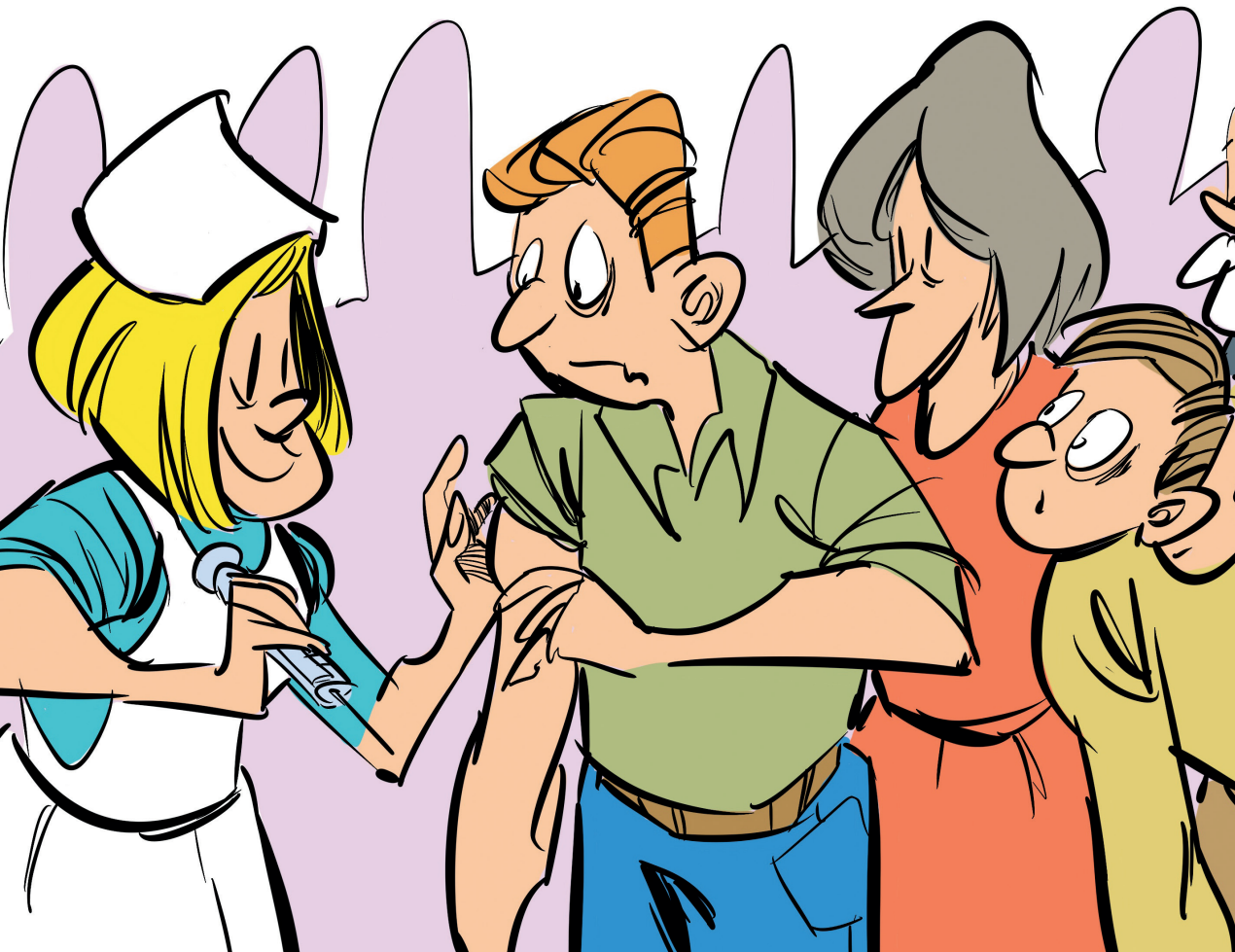
Garai hartan benetako izua eragiten zuen polioak, urtaro jakin batean zuen eragin "misteriotsuagatik" ere, uztaila eta urria bitartean eragiten baitzuen.

Ume askori ez zitzaien uzten etxetik kanpo jolasten ere, birusaren beldur zirelako. Gaixotasun hori egoera aurreratuan zegoenean, "altzairuzko biriketan" jartzen ziren pazienteak. Arnasketa behartzeko erabiltzen zen aireztapen mekanikoko sistema zen, pertsonak gaixotasunaren ondorioz bere muskulu torazikoen kontrola galtzen zuenean erabiltzen zena.

1955 eta 1962 artean egin ziren polioaren aurkako txertoak: lehenengoa Jonas Salkek egin zuen, birus hilekin; eta bigarrena, berriz, Albert Sabinekin, birus bizi ahulduak erabiliz.

OMEk bultzatutako immunizazio-kanpaina masiboiei esker, bi txertoak konbinatuz, lortu da poliomielitisa planetatik desagerrarazitako bigarren giza gaixotasun infekziosoa izatea, baztangaren ondoren.

Poliomielitismaren aurkako historia arrakastatsu horretan emakume-izen bat dago, askorentzat oharkabean pasa dena. Isabel Morgan estatubatuarra da (1911-1996).

Ziur asko, bere aita Thomas Hunt Morganengandik jaso zuen zientziarekiko interesa; izan ere, frutaren euliarekin lanean ari zela (*Drosophila melanogaster*), geneak kromosometan daudela aurkitu baitzuen hark. Horregatik, Medikuntzako Nobel Saria jaso zuen 1933an. Bere lanei esker, genetikan eredurik garrantzitsuenetako bat bihurtu zen *Drosophila*.

Isabel Stanfordeko Unibertsitatean graduatu zen eta Bakteriologian doktoratu zen Pennsylvaniako Unibertsitatean. 1944an ikerketa-talde bat sortu zuen Baltimoreko Johns Hopkins Unibertsitateko David Bodianekin eta Howard Howerekin.

Lan handiko urteak izan ziren haiek, eta, haiei esker, oinarrizko aurkikuntzak egin zituzten gaixotasuna eta birusaren biologia ulertzeko. Ikusi zuten digestioa zela infekzioa eragiteko eta birusa sartzeko ibilbide nagusia, eta ez arnasketa-bidea.

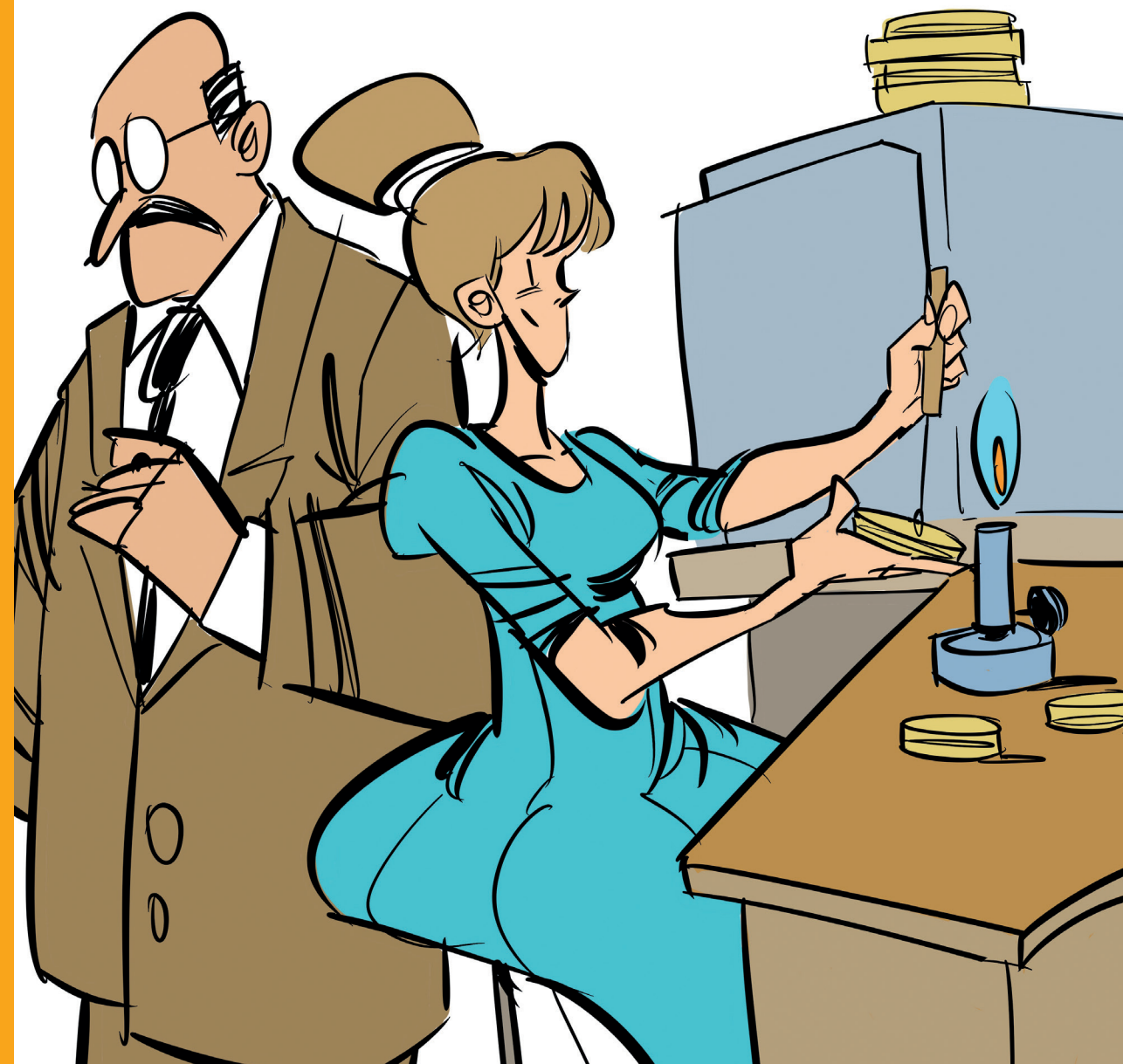
Egiaztatu zuten birusaren hiru mota desberdin zeudela, eta jakin zuten, halaber, infekzio-garaiaren biremia-fase bat zegoela, hau da, birusa odolean zegoela.

Isabelen ekarpen handienetako bat izan zen animalia-ereduetan egin zituen azterlanak. Isabelek txerto esperimental baten prototipoa garatu zuen, formaldehidoarekin inaktibatuta polioaren birus hilekin. Txinpantze talde bat txertatu zuen, eta egiaztatu zuen babestuta geratzen zirela eta birus bizien kontzentrazio handiko injekzioak jasaten zituztela.

1948an argitaratu zuen lan hura (REF). Polioaren aurkako txerto baten lehen froga esperimentalak izan zen. Isabelek ez zuen gizakiekin saiakuntza klinikorik egin nahi izan txertoaren kaltegabetasunaz erabat ziur egon zen arte.

Ikerketa haiek guztiak oinarri izan ziren handik urte gutxi batzuetara J. Salkek poliomieltisaren aurkako lehen txertoa egiteko. 1949tik aurrera, ia ezezaguna da Isabelen historia pertsonala, erabat pribatua izan delako. Ikerketa utzi zuen, ezkondu zen eta bere familiari emana bizi izan zen bete-betean.

Warm Spring hiri txikian, Georgia estatuan (AEB), bada poliomieltisaren aurkako borrokan parte hartu zuten hamabost heroien bustoak zizelkatuak dituen monumentu bat. Haien artean, emakume bakarra, Isabel Morgan.

Irakurri eta osatu

Erabili zure mugikorra eta sartu QR kode honekin Isabel Morgani buruzko bideoan. Gero, idatzi albiste bat.

Orain, Isabel Morganen bizitza eta aurkikuntza handiak ezagutzen dituzunez, haren lanaren unerik garrantzitsuenetako bat aukeratzea eta albiste bat idaztea proposatzen dizugu.

Testutik hauta dezakezu informazioa, baina Isabelen eta bere laguntzaileen lanek gerora zer ondorio ekarri duten ere azter dezakezu, hala nola gaixotasuna desagerraraztea 1994an Ameriketan, 2000. urtean Ozeano Barean edo 2002an Europan.

Zure albistean agian aipatu nahi izango duzun beste datu interesgarri bat da garrantzitsua dela txertaketa-protokoloa jarraitzea, zenbait gaixotasun desagerrarazi ahal izateko.

Egunkariaren izena Data Titularra

Zaharrak Berri – 2013ko abuztuaren 21a

Lapurreta oilategian

Harrapatu dute Ollorain herriko oilategietan lapurretan ibili den erbinudea.

Lasai aski egingo du lo hemendik aurrera Olloraingo jendeak, oilategietako lapurra giltzapean baitago jada. Kostata baina herritarrek azkenean lortu zuten jakitea lapurra erbinude maltzur bat zela. Haserreak bultzata, hura harrapatzera atera ziren, baina erbinudeak beti lortzen zuen ihes egitea, komisario tigreak egun batean isatsetik harrapatu eta atxilotu zuen arte. Bizilagun batek esan zuenez: "Erbinude honi bukatu zaizkio txorakeriak. Hemendik aurrera ez du gogo handirik izango oilategietan bazterrak nahasten ibiltzeko! Zigor zentzagarri bat betetzen ari da komisaldegian. Lurzorua garbitzea jarri diote zigor eta bizkotxo-orea ez geratzea sekula lehor.

Erbinudea zigorra betetzen.

Kopetea edo sarrera egiteko esaldia Albistearen gorputza Epigrafea irudiaren azpian

Irakurri eta ebatzi

Dakizun bezala, zientzialariek mikroskopioak erabiltzen dituzte giza begiak xehetasunez ikusi ezin dituen objektuak behatzeko. Mikroskopio optikoaren elementu garrantzitsuenetako batzuk ezagutuko ditugu. Ziur aski jakingo duzu beste mikroskopio-mota batzuk ere badaudela, elektronikoak adibidez, ikusgaia optikoek baino gehiago handitzen dutenak.

Begiratu arretaz mikroskopioaren marrazkiari. Gero, osatu haren atalak testuan adierazitako informazioarekin.

Mikroskopioaren atalak:

Oina mikroskopioaren oinarria da, aparatuaren beheko aldean dago eta euskarria ematen dio. Normalean, atalik astunena da, hala aparatuak badu oreka nahikoa eta ez da eroriko.

Besoak mikroskopioaren atal guztiak konektatzen ditu eta erdiko parean dago.

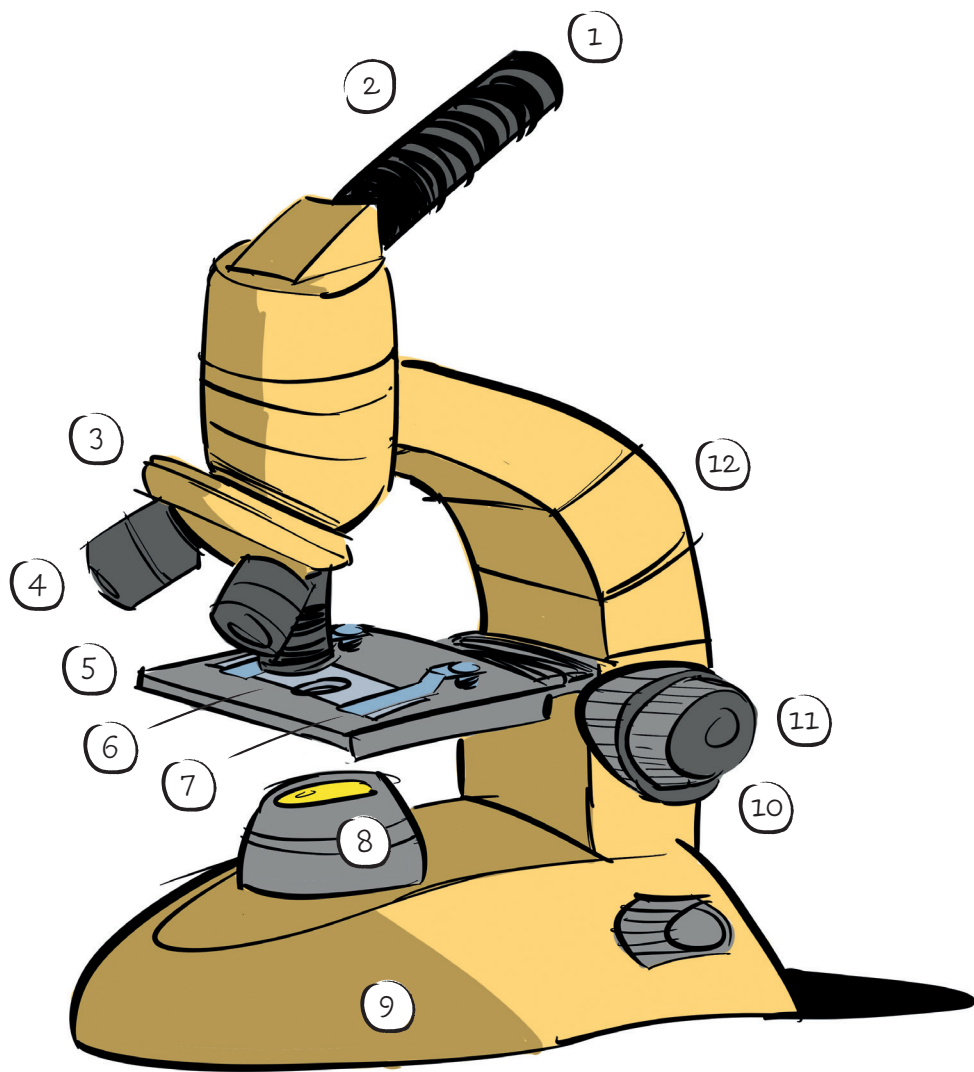
Platina ikusi nahi den lagina jartzen den gainazal laua da. Platinaren gainean jarriko dugu kristalezko zerrenda, porta izenekoa, eta hartan jarriko dugu ikusi nahi dugun objektua. Metalezko bi pintzekin eusten zaio kristal horri.

Laginaren posizio bertikala objektiboarekiko doitzeko, **torloju makrometrikoa** dugu. Torloju horrek, biratzen denean, mikroskopioaren hodia bertikalki irristarazten du; hala, platinaren gainean dagoen lagina fokatu dezakegu. Zehaztasun handiagoz fokatu behar badugu, torloju mikrometrikoa erabiliko dugu, makrometrikoren azpian dagoena.

Errebolberra pieza birakaria da, eta hartan muntatzen dira objektiboak. Hala deitzen zaio erabiltzen denean pistola baten errebolberrak bezalako soinua egiten duelako. Biratzean, gehien interesatzen zaigun objektiboa jarriko dugu gure lagina behatzeko. Irudiko mikroskopioan hiru objektibo ageri dira, baina mikroskopio batzuek lau ere badituzte. Objektibo bakoitzak handitze desberdina du.

Hodia mikroskopioaren besoari lotua doa, eta okularra objektiboekin konektatzen du. Lagina behatzeko begia jartzen dugun lekua da okularra.

Lagina ikusi ahal izateko, **fokua** behar dugu, plakari argia ematen diona. Fokua mikroskopioaren oinarrian dago. Argia bonbillatik atera eta islatzaile batera pasatzen da, eta argi-izpiak platinara bidaltzen ditu.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.

Maketa

Orain, egin ezazu maketa txiki bat, atalak bereiz erabilia. Moztu eta itsatsi kartoi gogorreko oinarri batean. Amaitzen duzunean, ziztatu zotzekin eta etiketekin atal bakoitzaren izena.

Ez ahaztu, jarri zure mikroskopioaren atal guztien izenak.

